

УДК 658.011.12

ПИПЕНКО І.С., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Уточнено структуру потенціалу підприємства за системою ознак (залежно від здатності підприємства здійснювати пошук/перерозподіл зусиль використання ресурсів, сфери їх виникнення та застосування); обґрунтовано елементи потенціалу підприємства та зв'язки між ними. Запропонована структура потенціалу підприємства ґрунтується на необхідності врахування галузевих особливостей підприємства щодо сфер застосування ресурсів.

Ключові слова: потенціал, ресурси, зусилля, елементи, види, структура.

PYPENKO I., Cand., Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

SUBSTANTIATION OF THE STRUCTURE OF AN ENTERPRISE POTENTIAL

Abstract. The structure of an enterprise potential has been specified by the system of features (depending on the ability of enterprises to search/redistribute the effort using the resources, their origin and scope); the elements of the enterprise potential and the relationship between them have been substantiated. The proposed structure of the potential of the enterprise is based on the necessity of taking into account industrial features of the enterprise concerning the spheres of resource application.

Key words: potential, resources, efforts, elements, kinds, structure.

Постановка проблеми. Динамічність зовнішнього середовища підприємства викликає необхідність його активної реакції на зміни, що відбуваються. Активність дій підприємства зумовлена станом його потенціалу, тобто станом внутрішніх ресурсів підприємства та зусиллями щодо їх оптимального поєднання. При цьому пошук прихованих та перерозподіл наявних зусиль використання ресурсів визначають здатність підприємства до розвитку. Для прогнозування майбутнього стану потенціалу підприємства слід визначити, з яких елементів воно складається. Тому так актуальне встановлення структури потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз літературних джерел, присвячених розгляду потенціалу підприємства [1–18], свідчить про відсутність єдиного підходу щодо структури його елементів. Так, одні науковці [1–3] пропонують видові прояви потенціалу підприємства групувати за об'єктними та суб'єктними складовими. Другі [4–8] – відокремлюють структурні елементи залежно від ресурсів. Треті [9–18] – пропонують розглядати сукупність локальних потенціалів, що відокремлюються за декількома рівнями узагальнення. При цьому потенціалом підприємства найвищого рівня є економічний [7, 9–11, 14], стратегічний [8, 15], конкурентний [16, 17], ринковий [18].

Іванов В.Б., Краснокутська Н.С., Федонін О.С. та інші [1–3] у структурі потенціалу підприємства виділяють об'єктні та суб'єктні складові. Об'єктні складові пов'язані з матеріально-речовинною та особовою формою потенціалу підприємства. Вони споживаються і відтворюються в тій чи іншій формі в процесі функціонування. До них належить: інноваційний, виробничий, фінансовий потенціали. Суб'єктні складові пов'язані із суспільною формою їх виявлення. Вони не споживаються, а становлять передумову, загальноекономічний, загальногосподарський, соціальний чинник раціонального споживання об'єктних складових. До них належить: науково-технічний, управлінський, маркетинговий, потенціал організаційної структури управління. На особливу увагу в структурі потенціалу підприємства, на думку авторів роботи [3], заслуговують кадровий, інфраструктурний та інформаційний потенціали, їх не можна однозначно віднести чи то до суб'єктних, чи то до об'єктних складових. Такі різновиди потенціалу підприємства зазначена група авторів об'єднує за функціональною ознакою. В той же час, кадровий, інформаційний потенціали характеризують елементний склад, при цьому відображають елементи потенціалу різних рівнів узагальнення.

Аналізуючи наведену структуру потенціалу підприємства, слід зауважити, по-перше, на тісному переплітанні класифікаційних ознак, по-друге, на дублюванні деяких видових проявів потенціалу. Так, при застосуванні функціональної ознаки нелогічно відокремлювати водночас інноваційний та науково-технічний потенціали, оскільки це близькі за змістом елементи. Також не достатньо зрозумілим є відмінності між потенціалом організаційної структури управління та управлінським потенціалом. Проте, така класифікація

не містить види, які характеризують рівні розвитку потенціалу, а також види, які характеризують зовнішню сферу їх виникнення.

Позиція авторів робіт [4–8] передбачає виділення складових потенціалу підприємства за видами ресурсів. При цьому до найбільш застосованих належать такі ресурси: фінансові, трудові, організаційні, технічні, технологічні, інформаційні тощо. Перевагою такого підходу є наявність чіткої класифікаційної ознаки. Разом з тим, ресурсна позиція відображає лише внутрішню характеристику потенціалу підприємства, не враховує його зовнішню характеристику та здатність підприємства до пошуку зусиль більш ефективного використання ресурсів.

Деякі вчені [9–18] потенціал підприємства розглядають за декількома рівнями узагальнення (через сукупність локальних потенціалів), не наголошуючи на конкретній класифікаційній ознаці. При цьому вчені застосовують поняття економічного, стратегічного, конкурентного або ринкового потенціалу для найвищого рівня, вкладаючи схожий зміст у їх трактування. Окрім розбіжностей у складі потенціалу підприємства, з точки зору ієрархії, відбувається невідповідність за кількістю елементів, що відокремлюються у рамках кожного рівня узагальнення. Таке тлумачення має суб'єктивний характер найвищого ступеня, оскільки у жодній роботі не наведено пояснення щодо доцільності виділення того чи іншого видового прояву потенціалу підприємства. Тому позиції цих вчених щодо структури потенціалу потребують подальшого уточнення.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на наявність певних літературних наробок, структура потенціалу підприємства потребує уточнення. Зокрема, слід встановити видові прояви потенціалу підприємства та сукупність взаємозв'язків між ними.

Формулювання цілей статті. Уточнити структуру потенціалу підприємства за певною системою ознак, обґрунтувати його елементи та зв'язки між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до визначення Тлумачного словника російської мови структура – внутрішня будова, взаємний розподіл частин, які складають одне ціле [19, с. 775]. З позицій системного підходу структура є сукупністю елементів та зв'язків між ними у вигляді певної множини.

Тому при обґрунтуванні структури потенціалу підприємства слід базуватися на таких положеннях:

- по-перше, брати за основу визначення поняття потенціалу підприємства;
- по-друге, враховувати таку систему класифікаційних ознак: залежно від здатності підприємства здійснювати пошук/перерозподіл зусиль використання ресурсів, сфери їх виникнення та застосування;
- по-третє, встановити мережу зв'язків між елементами потенціалу підприємства;
- по-четверте, розглядати постійну зміну потенціалу підприємства у часі;
- по-п'яте, базуватися на галузевих особливостях підприємства щодо сфер застосування ресурсів.

Так, потенціал підприємства розуміємо як узагальнюючу динамічну характеристику внутрішніх ресурсів підприємства та зусиль щодо їх оптимального використання для досягнення встановлених цілей. При цьому підприємство здійснює пошук прихованих чи перерозподіл наявних зусиль сфери використання ресурсів шляхом їх перетворення та (або) внаслідок саморозвитку з урахуванням зовнішніх обмежень.

Елементи потенціалу підприємства відокремлюємо за системою певних ознак [20]. По-перше, залежно від сфери виникнення ресурсів розмежовуємо внутрішній та зовнішній потенціал підприємства. По-друге, залежно від сфери застосування ресурсів – потенціал науково-дослідних та досвідно-конструкторських розробок (НДДКР), фінансовий, маркетинговий, виробничий, кадровий потенціали підприємства. По-третє, залежно від здатності підприємства здійснювати пошук/перерозподіл зусиль використання ресурсів – існуючий потенціал та потенціал розвитку підприємства.

При використанні сфери виникнення ресурсів як ознаки потенціал підприємства розподіляється на внутрішній та зовнішній. Ці елементи відбувають внутрішній стан підприємства, тобто його внутрішнє середовище, та зовнішні характеристики, тобто його зовнішнє середовище. В зв'язку з цим, поняття зовнішнього та ринкового потенціалів підприємства слід ототожнювати.

Уся сукупність ресурсів, що формується зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства, може застосовуватися у різних сферах. Оптимальне сполучення ресурсів, якими володіє підприємство, дозволяє досягти встановленої мети. Залежно від видів діяльності, а отже від сукупності виконуваних підприємством функцій,

напрями використання ресурсів можуть бути неоднаковими. Це зумовлено галузевими особливостями господарювання підприємства. Так, за сферою застосування ресурсів у структурі потенціалу підприємства транспортної галузі виділяють такі елементи: науково-дослідних та досвідно-конструкторських розробок (НДДКР), фінансовий, маркетинговий, виробничий, кадровий тощо.

Зауважимо, коли мова йде про сукупність ресурсів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком підприємства, у науковій літературі [8–15, 21] розглядається система економічних ресурсів. В зв'язку з цим, широке наукове коло економістів, ґрунтуючись на видах економічних ресурсів, висловлюють думку щодо необхідності застосування поняття економічного потенціалу. На наш погляд, структура економічного потенціалу має відображення серед елементів потенціалу підприємства, відокремлених за ознакою сфери застосування ресурсів.

Залежно від здатності підприємства здійснювати пошук / перерозподіл зусиль сфери використання ресурсів відокремлюємо існуючий потенціал та потенціал розвитку. Це дозволяє визначити рівень використання потенціалу підприємства. При цьому існуючий потенціал підприємства відображає реалізований та нереалізований рівні; потенціал розвитку – бажаний рівень.

Близькими за трактуванням є стратегічний та конкурентний потенціали підприємства. При цьому стратегічний потенціал підприємства розглядається як взаємопов'язана сукупність локальних потенціалів, що забезпечують максимально ефективну реалізацію довгострокових цілей та стратегічних напрямів розвитку підприємства. Відповідно конкурентний потенціал підприємства характеризується сукупністю локальних потенціалів, відокремлених відповідно до сфер діяльності, та які певним чином взаємодіють один з одним; їх реалізація забезпечує функціонування та стратегічний розвиток підприємства, посилюючи наявні у нього конкурентні переваги.

На нашу думку, обидві категорії відображають рівень розвитку та перетворення потенціалу підприємства, його зміну у часі. Стратегічний потенціал підприємства (тобто той, що нарощується) характеризує те, чого може досягти підприємство в стратегічній перспективі. Конкурентний потенціал підприємства відображає стан підприємства з урахуванням обмежень, що формуються зовнішнім середовищем.

Узагальнюючи викладене вище, наведемо структуру потенціалу підприємства (рис. 1)

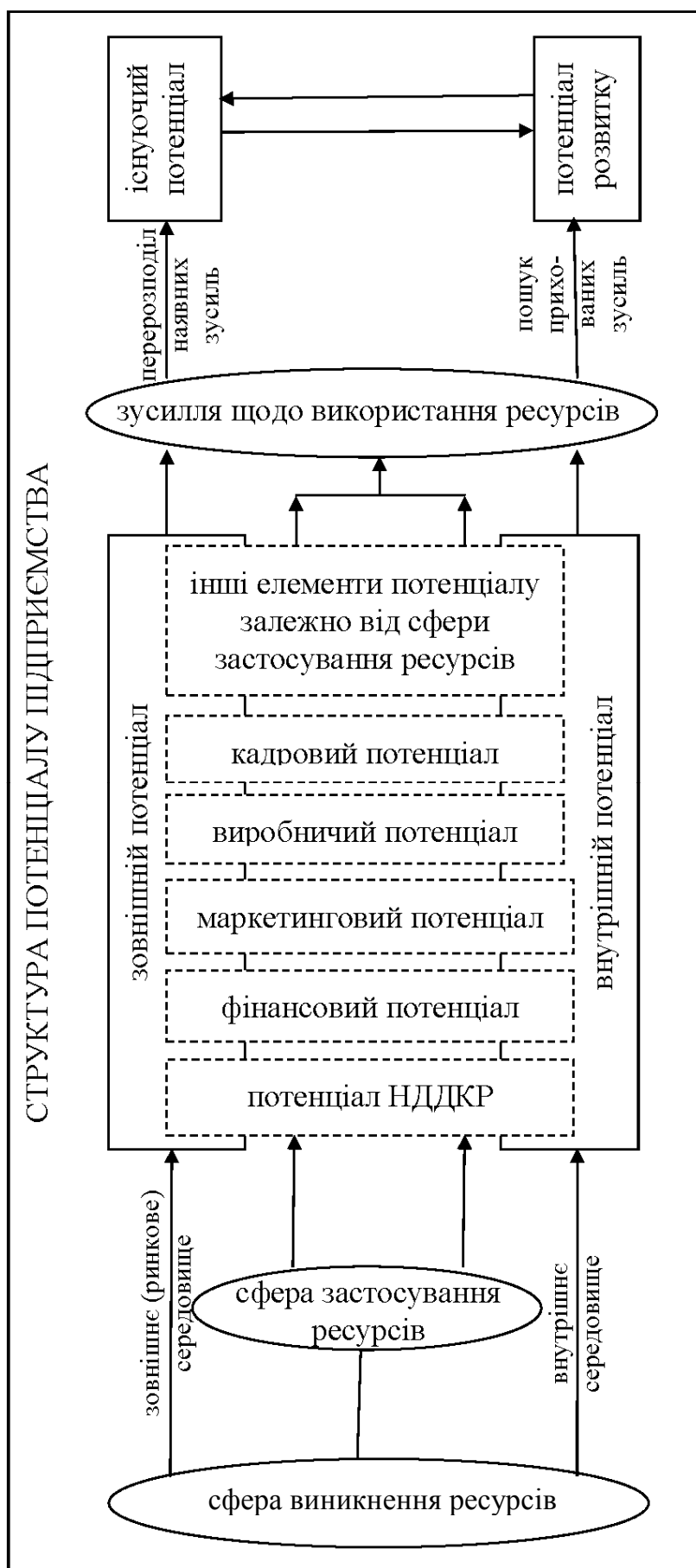

Рис. 1. Структура потенціалу підприємства

Елементи потенціалу підприємства знаходяться у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Представлена схема відображає взаємне поглинання та співіснування різновидів потенціалу підприємства. Наприклад, ресурси, що характеризують фінансовий потенціал, можуть бути зумовлені зовнішнім або внутрішнім потенціалом підприємства. Тобто потенціал НДДКР, фінансовий, маркетинговий, виробничий, кадровий потенціали можуть бути елементами зовнішнього та/або внутрішнього потенціалу. В той же час, кожний із зазначених елементів потенціалу підприємства можна вважати конкурентним (або навпаки) у певних умовах зовнішнього середовища.

Так, у запропонованій структурі потенціалу підприємства елементи відокремлюються за трьома класифікаційними ознаками. Всі елементи потенціалу підприємства функціонують одночасно та у сукупності. Тому формування структури потенціалу підприємства слід проводити з урахуванням особливостей функціонування галузі без спроби виявлення рівнів його узагальнення.

Висновки. Отже, запропоновано структуру потенціалу підприємства, яка враховує сферу виникнення, сферу та зусилля щодо застосування ресурсів підприємства. Обґрунтовано системний взаємозв'язок елементів потенціалу підприємства.

Література

1. Іванов В. Б. Потенціал підприємства : навч.-метод. посіб. / В. Б. Іванов, О. М. Кохась, С. М. Хмелевський. – К. : Кондор, 2009. – 300 с.
2. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
3. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч.-метод. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2005. – 216 с.
4. Догадайло Я. В. Обґрунтування складу потенціалу підприємств дорожньої галузі / Я. В. Догадайло // Економіка транспортного комплексу : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 16. – С. 182–191.
5. Харченко С. В. Управлінські аспекти забезпечення результативності використання потенціалу підприємства / С. В. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 46–72.
6. Добикіна О. К. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. К. Добикіна, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк, М. Є. Кокотько. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 208 с.

7. Калетнік Г. М. Інноваційні моделі управління стратегічним економічним потенціалом сучасних економічних систем / Г. М. Калетнік, Г. М. Заболотний, С. В. Козловський // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 3–11.
8. Шульга Г. В. Формирование стратегического потенциала организации / Г. В. Шульга // БизнесИнформ. – 2009. – № 15–16. – С. 155–157.
9. Бурлака О. В. Практичні підходи до визначення та використання поняття «потенціал підприємства в умовах ринкової економіки» / О. В. Бурлака, В. І. Бокій // Вісник Київ. нац. ун-ту технології та дизайну. – 2004. – № 1. – С. 55–59.
10. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 400 с.
11. Балацкий О. Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / О. Ф. Балацкий. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
12. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління / Є. В. Лапін // Вісник СумДУ. – 2007. – № 1. – С. 59–64.
13. Савченко М. В. Управління економічним потенціалом промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / М. В. Савченко. – Х., 2004. – 20 с.
14. Божанова О. В. Управління економічним потенціалом підприємства залізничного транспортного машинобудування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. В. Божанова. – Х., 2011. – 20 с.
15. Бузько І. Р. Стратегічний потенціал і формування пріоритетів в розвитку підприємства / І. Р. Бузько, І. Е. Дмитренко, Е. А. Сущенко. – Алчевськ : Вид-во ДГМІ, 2002. – 216 с.
16. Воронкова А. Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А. Е. Воронкова, Ю. С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 33–35.
17. Злыдень И. Н. Практические подходы к определению понятия и исследование синергизма элементов конкурентного потенциала / И. Н. Злыдень // БизнесИнформ. – 2005. – № 5–6. – С. 92–96.
18. Попов Е. В. Рыночный потенциал предприятия / Е. В. Попов. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 559 с.
19. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1997. – 944 с.
20. Пипенко І. С. Обґрунтування складу потенціалу підприємства / І. С. Пипенко // Економіка транспортного комплексу : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 19. – С. 17–25.
21. Воробйов Ю. М. Управління ресурсами підприємства / Ю. М. Воробйов, Б. І. Холод. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 288 с.

22. Хомяков В. І. Управління потенціалом підприємства / В. І. Хомяков, І. В. Бакум. – К. : Кондор, 2009. – 400 с.

23. Гавва В. Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання : навч. посіб. / В. Н. Гавва, Е. А. Божко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с.

Рецензент: О.М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2012 р.

УДК 658.310

КРИВОРУЧКО О.М., докт. екон. наук,

ВОДОЛАЗЬКА Т.О., аспірант,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ВИЗНАЧЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Запропоновано методичний підхід до визначення компетенцій працівників АТП з використанням методів дослідження витрат робочого часу, який відрізняється від існуючих способом виділення із загального переліку (системи компетенцій) базових компетенцій працівників кожної категорії та встановлення потрібних значень з врахуванням вагомості. Представлено алгоритм визначення компетенцій працівників за допомогою методу парних порівнянь. Розроблено критерії для оцінювання наявних компетенцій водіїв АТП.

Ключові слова: методичний підхід, компетенції працівників, базові компетенції працівників.

KRYVORUCHKO O., Dr., Econ. Sc.,

VODOLAZHSKA T., Postgraduate,

Kharkiv National Automobile and Highway University

DETERMINATION OF THE COMPETENCES OF ENTERPRISE EMPLOYEES

Abstract. The methodical approach to determination of competence of motor-transport enterprise (MTE) employees which uses the methods of analysis of time expenditure has been offered. It differs from the existing ones by the way of choosing the basic competencies of the employees of each category from the general list (the system of competences) and setting their desired values considering the ponderability. The algorithm of determining competence of lawyers with the help of the method of paired comparisons is presented. The criteria for the assessment of available competencies of motor-transport enterprise drivers have been developed.

Key words: the methodical approach, competence of employees, base competences of employees.